

Tanec nad plačom

Premýšľanie o slovenskej politickej scéne

Ladislav Kováč

„Myslím si, že Slováci nejsou na svobodný a rovnoprávný vztah k jiným národům dost připraveni. Špatně vedeni svými dějinami, zkažení naší sedmdesátiletou intervencí do jejich života jsou znovu schopni nepoznat, jak má samostatný hrdý národ jednat... Slováci, k nimž všechny děje jako by jenom dospíchlávaly, neměli důvod ani čas něco si hluboce protrpět a vyřídit: stačilo jim počkat a přišlo zase něco jiného... Toto je možná ta šťastná příležitost, kdy nejlepší lidé slovenského národa mají jeho nespokojenost obracet dovnitř. Konečně, a bez ohrožení zvenku, může se i slovenský národ rozvrátit hledáním svého štěstí, aby se znovu složil o stupeň dospělejší.“ (*Ludvík Vaculík, Literární noviny 5/90.*) –

(Mečiara) „volili především ti, kterým svým vystupováním kompenzoval nedostatek sebevědomí, což je bohužel základní slovenský problém“. (*Petr Pithart, Slovenské listy 1/93.*)

Vaculík a Pithart, znalci a priatelia Slovenska, charakterizovali nás pravdivo a presne. Po rozpade Československa už nemôžeme nevidieť, akí sme, Slováci, naozaj: slabí, nezrelí, zakomplexovaní, nedovzdelaní.

Situácia na slovenskej politickej scéne je toho výstižným obrazom. Karikatúra právneho štátu a demokratického politického systému. Smiešno-smutná koalícia, smutno-smiešna opozícia, komplementovaná kongeniálnou „aktivitou“ mimoparlamentných strán.

Ontologickí pragmatici

Koho budete voliť, slovenskí demokrati, keď v tomto roku dojde k predčasným voľbám?

Odchodom Mečiara z postu premiéra vlády SR nastane úľava, ale nie zlepšenie. Vstanú noví Mečiarovia. HZDS, „psychologické bratstvo“ - ako ho vynikajúco charakterizoval František Šebej (*Kultúrny život 14/93*) - sa po páde Vodcu rozpadne. SNS čaká osud podobný. Je skoro isté, že sa k politickej moci dostane Peter Weiss a jeho strana. Nijaká iná strana nemá toľko ľudí skúsených, vzdelaných a schopných, nie iba medzi členmi, ale najmä medzi priaznivcami. Schopných - všetkého: od novembra 1989 nám to predvádzajú takmer každodenne.

Bývalí marxistickí filozofi, predstavitelia jediného správneho, vedeckého svetového názoru, sa dnes u nás stali postmarxistami, propagandistami postmodernizmu: presvedčenia, že pravdy niet, sú iba názory, všetky sú rovnocenné a každý si môže hlásať čo si zamanie. Postmodernizmus ako najvyššie štádium marxizmu vo filozofii. Najvyššie štádium marxizmu v politike je postkomunizmus: oportunizmus privedený do

dokonalosti. Úsilie o moc v čistej podobe, rekryštalizovanú, oprostenú od ideálov a ideológií. Pragmatizmus nie metodologický, nie ako metóda politiky, ako spôsob presadzovania sociálnych alebo ideových záujmov, ale pragmatizmus ontologický: všetko je dobré, čo vedie k moci a čo umožňuje moc si udržať. (Mimochodom: kto sledoval v jednom z Markovičových večerov jeho skvelé svedenie troch bratov Ftáčnikovcov, trojičky inteligencie a bystrosti, nemohol prepočítať brilantné postkomunistické krédo ďalšieho nášho perspektívneho politika, Milana Ftáčnika.)

Po nevzdelanosti a hulvátstve, aké nám predvádzali mečiarovci, bude ontologický pragmatizmus novým morom slovenskej politiky. Aliancia demokratov ním svoju činnosť zahájila a jej faktický predseda, bývalý meteór a budúca stálica slovenskej politiky, Ján Budaj, bol ontologickým pragmatikom (zriedkavého, antikomunistického typu) už za komunistických čias. Miloš Žiak poukázal (Domino 30/93) na ďalšieho protagonistu ontologického pragmatizmu, prezidenta Michala Kováča. Ten sa raz pred novinármi vyjadril, že v komunistickej strane síce bol, ale sa nikdy nestotožnil s jej ideami. Na otázku, či to platí aj o jeho členstve v HZDS, odpovedal, že to je prirodzene celkom iné. Je to „celkom iné“ ešte i dnes, a či už tiež nie? O ontologickom pragmatizme svedčí panoptikum poradcov a úradníkov prezidentskej kancelárie: od ľudákov k federalistom, od komunistov k liberálom. Eintopf, čo takýto zbor uvarí, má všetky znaky postkomunistickej postmoderny: všepavda a všhochuť. „Nahoru po schodech dolu.“ Mor sa šíri: v diskusii o zahraničnej politike SR bystrý muž, ktorý riadi zahraničnú politiku v prezidentskej kancelárii reagoval na námietku, že našej zahraničnej politike chýba koncepcia (Literárny týždenník 38/93), argumentom, že politika je pragmatika a nie koncepcie. Postkomunistická (postmodernistická?) teória politiky v kocke.

Politika sú koncepcie

Politika sú, pravdaže, koncepcie a tie našim politickým stranám zúfalo chýbajú. S niekoľkými výnimkami.

Stranou s koncepciami je KDH. Koncepcie KDH sa neraz menili, často radikálne, tá hlavná však, skala na ktorej cirkev KDH stojí, ostáva nemenná. O to dbá nepochybný a nespochybniteľný líder strany, Ján Čarnogurský. „Všetko učenie o tomto svete je zhrnuté v jedinej knihe a všetky ďalšie knižnice, ktoré boli a ešte budú napísané, rozvíjajú alebo prinajmenšom nedokážu vyvrátiť to, čo je napísané v onej knihe.(...) Celostný a harmonický pohľad, pod ktorým svet vidno ako na dlani. (...) Poznáme zákonitosti a vieme sa nimi riadiť. (...) Z poznania sveta a pravidiel, ktoré v ňom vládnu, sme odvodili program postupného dosahovania slovenskej rovnoprávnosti.(...) Poučení z dejín sme zároveň vyhlasovali, že ak dôjde k rozdeleniu republiky, budeme to považovať za definitívne.(...) Poznanie zákonitostí sveta nám umožnilo vyznať sa v kľukatých zákrutách ponovembrovej politiky v bývalom Česko-Slovensku aj na novom Slovensku...” (Ján Čarnogurský na sneme KDH 24.10. 1993.)

Kde sme to, my, neomylní znalci zákonitostí sveta a nositelia jedinej pravdy? V stredoveku? V stalinskom Rusku? Ale kdeže, na Slovensku na prahu 21. storočia!

Sultán Sulejman nechal spáliť všetky knihy s odôvodnením, že ak sú v rozpore s Koránom, treba ich zničiť, lebo nie sú pravdivé, a ak sú s ním v zhode, sú prebytočné.

Ján Čarnogurský, muž zásadový a čestný, je jeden z mála slovenských politikov, ktorý sa dokáže učiť zo svojich chýb a vyvíjať. Svoj náboženský fundamentalizmus však nikdy neprekoná. S ním na čele sa KDH nikdy nezmení na modernú európsku kresťanskú stranu. Strana si nezíska podporu sekularizovaného demokratického

Slovenska ani vtedy, keď jej ono bude schopné odpustiť to, že práve jej líder má hlavný podiel na demontáži Československa.

Koncepcie jasné, aj keď nie vždy predložené na verejnú známosť, majú tri maďarské strany. Patri k logike slovenského politického vývoja, že strany, ktoré artikulujú záujmy iba desiatich percent občanov SR, občanov maďarskej národnosti, sú jedinými konsolidovanými stranami moderného typu na slovenskej politickej scéne.

V tejto situácii sa konštatovanie, ktoré sme so Soňou Szomolányiovou vyslovili v Domine (5/93) pred rokom, javí ešte oveľa naliehavejšie:

Slovensko potrebuje občiansku demokratickú stranu

Strana konzervatívnych demokratov, ktorá vznikla počiatkom roku 1993, vyvíjala sa ešte nepriaznivejšie, ako sme vo svojom článku predpokladali. Postupným pribatím najprv slovenskej ODS a neskôr Demokratickej strany počet jej prívržencov badateľnejšie nenarástol a je hlboko pod piatimi percentami priazne budúcich voličov. Tak ako bol naivitou výber nevhodného názvu strany, bolo ňou chvastanie sa, ako v najbližších voľbách strana víťazne vstúpi do parlamentu a v ďalších uchope politickú moc. Reči o veľkom mozgovom traste, ktorým strana disponuje, jej tak isto nepristali. Skutočnosť, že svoj aký-taký ekonomický program, deklaratívny a nekonkrétny, nazvala strana hrdo „Kapitalizmus pre Slovensko“, bola však už nie iba naivitou, ale fatálnym omylom. Predseda tejto strany pritom neustále zdôrazňoval a zdôrazňuje, že sa jedná o stranu pragmatikov. Takže ďalší ontologickí pragmatici - ibaže načisto neovládajúci pragmatizmus ani len ako metódu!

Ach, slovenská smiešnosť a bieda: pragmaticí konzervatívci vkladajú celú svoju energiu do organizovania podpisovej akcie za predčasné voľby, v ktorých sa oni do parlamentu vôbec nedostanú, ale vďaka ktorým získa moc strana pragmatických komunistov!

Slováci, na rozdiel od Maďarov (a Čechov), na počiatku tohto storočia nemali skoro vlastnú inteligenciu. Pár stoviek učiteľov a farárov, iba desiatky pravotárov, inžinierov, novinárov. Dnes máme niekoľko stotisícok vysokoškolsky vzdelaných ľudí, otitulovaných odpredu i odzadu. No je to poväčšine inteligencia rýchlená, nedovzdelaná, v lepšom prípade zakomplexovaná, v horšom prípade neschopná ani len kriticky posúdiť svoju nedovyvinutosť. Slovensko nemá kritickú masu kvalitných politikov, diplomatov, právnikov, ekonómov. Neodvážili by sme sa to napísať, keby štvorročný vývoj po páde komunizmu o tom jednoznačne nesvedčil. Slovenská demokratická inteligencia nie je dostatočne početná, aby dokázala vypracovať samostatný konkrétny, realistický program pre nesmierne ťažký proces prechodu z komunizmu ku otvorenej spoločnosti.

Občianska demokratická strana, za ktorú sa prihovárame, by mala byť stranou, ktorá - prihliadajúc k špecifite slovenskej skutočnosti - bude napodobňovať alebo preberať program ODS v Českej republike. A samozrejme svoj program s českým partnerom aj konzultovať a koordinovať. To, že sa po Novembri Občianske fórum v Čechách a na Morave a VPN na Slovensku nedokázali rýchlo zjednotiť na spoločnom programe, že po konštituovaní ODS v ČR sa demokratická časť VPN nespojila s ňou do spoločnej federálnej strany, že ODÚ nedokázala vytvoriť aspoň predvolebnú koalíciu s ODS, boli osudové omyly, ktorých sa slovenskí demokrati dopustili. Ostaneme naďalej nepoučiteľní?

Nejde o návrat k českému paternalizmu. Nejde o nostalgiu po Československu: čo sa stalo, neodstane sa. Ide o to využiť český intelektuálny potenciál, ktorý je nám k dispozícii. Ide o to koordinovaným programom zabrániť rýchlo postupujúcej divergencii kedysi spoločnej ekonomiky. Po zrušení colnej únie, po nahradení

clearingovej formy spoločného obchodu platbami v tvrdej mene Slovensko by nemalo nádej na ekonomické prežitie. Ide o to, aby Slovensku neostalo nakoniec jediné riešenie: integrácia do Spoločenstva nezávislých štátov (medzitým už možno so Žirinovským na čele). Ide o to udržovať partnerský vzťah s Českou republikou, ktorý by urýchlil politické a kultúrne dozretie Slovenska a tým vytvoril predpoklady pre prípadnú politickú reintegráciu.

VPN ani ODÚ, aj keď deklarovali svoj záujem o spravodlivé riešenie problému národných menšín, nikdy nemali svoj program pre maďarských a rómskych občanov SR. Ani jedna slovenská politická strana nemá takýto program doteraz. Majú ho však, pochopiteľne, maďarské strany. Jednou z najdôležitejších a najnaliehavejších úloh občianskej demokratickej strany by malo byť vypracovanie takéhoto programu. Laszló Nagy, kedysi predseda Maďarskej nezávislej iniciatívy a dnes predseda Maďarskej občianskej strany, je jeden z tých inteligentných politikov, čo sa vie učiť z chýb. Kedysi autor radikálneho programu, odmietajúci jednanie i kompromis, je dnes možno jediným z čelných predstaviteľov maďarsky hovoriacich občanov SR, ktorý vidí reálne nebezpečenie nového násilného etnického konfliktu v Európe. Keby slovenská i maďarská občianska strana sa dokázali spojiť do jednej strany s uváženým realistickým občianskym programom, bolo by to jedno z najdôležitejších opatrení, ako tomuto konfliktu zabrániť.

Nevymýšľať nevídané a neslýchané

Keď pred rokom vznikala Strana konzervatívnych demokratov, vymyslel ktosi pseudopragmatickú zásadu, že by sa do čela strany mali dostať nové tváre, „nepoškvrnené“ predchádzajúcou činnosťou vo VPN a ODÚ. Výsledkom bolo, že väčšina z tých, ktorí sa v neľahkej ponovembrovej situácii osvedčili ako politici - napriek chybám, ktoré, neskúsení, porobili - zneisteli a stiahli sa z aktívnej politiky.

Čo sa to však teraz s nimi deje? Ani veriť sa nechce, že „dvadsaťdeväť ponovembrových politických reprezentantov“ predstupuje pred verejnosť s novým (zase?) slovenským vynálezom, formou politického konania, akú svet doteraz nepoznal – so „Stálou konferenciou Občianskeho inštitútu“ (SK OI). Čítam, očíam neverím: „Slovenská republika je domovom i vlasťou zakladajúcich členov SK OI, ktorí chcú aj naďalej žiť v tejto krajine. Nevyhnutným predpokladom na to však je, aby sa spoločnosť vrátila na cestu nastúpenú po novembri 1989.“ To nám vari chcú všetci odísť do emigrácie? Čítam inde, a zase sa mi len nechce očíam veriť: „Alebo sa budeme naďalej pohybovať cestou stupňujúcej sa konfrontácie, ktorá vedie do pekla, alebo si zvolíme cestu porozumenia...“ - Veľa chýb sme urobili tým, že sme, v dramatických ponovembrových časoch, nevedeli rozlíšiť funkciu politikov a intelektuálov. Veril som, že sme sa poučili z nemilosrdnej lekcie. Ale kdeže! Priatelia zo SK OI nám tu predvádzajú novú - ba vlastne len staronovú - podobu slovenského politického dejateľa: politik, intelektuál, kazateľ a básnik v jednej osobe.

Radšej by som si zahryzol do jazyka, ale niekto to povedať musí: Čechovovský smiech cez slzy necharakterizuje len slovenskú politickú scénu - rovnako je smutná smiešnosť za scénou.

Zopakujem to, čo už raz bolo napísané. Preboha, už len nič nevymýšľajme! Stáročná skúsenosť demokracie je jednoznačná:

Jedinou účinnou formou politickej sily je politická strana

Napriek chybe, čo sa zase stala, myslím si, že chrbticou občianskej demokratickej strany by sa mali stať tí, čo sa nebáli robiť demokratickú politiku v neľahkých časoch. Nejde o to, vytvárať novú stranu. Treba využiť existujúce stranícke štruktúry a "protostrany". V nadviazaní na VPN a ODÚ, transformáciou neúspešnej strany s nešťastným názvom, s prípadným včlenením Maďarskej občianskej strany, spolu s tými početnými členmi KDĽ, ktorí sa márne usilujú premeniť toto hnutie na stranu nekonfesionálneho charakteru, by sa mohla vytvoriť vplyvná politická sila, ktorá by Slovenskú republiku mohla zachrániť.

Pretože, bez prehánania, ide o záchranu štátu. Ak porážka vo voľbách v roku 1992 a nedávny neúspech demokratov v Rusku nie je dostatočným poučením pre demokratov na Slovensku (tak liberálnych ako kresťanských), možno očakávať ďalší nárast nacionalizmu, populizmu a postkomunistického ontologického pragmatizmu, nasledovaný pádom Slovenska do postkomunistického chaosu východnej a južnej Európy.

Na mape budúcej Európy, ktorú načrtol Vladimir Žirinovskij, samostatné Slovensko už nefiguruje.